

НОВІТНІ ФОРМИ МІЖДЕРЖАВНОГО ПРОТИСТОЯННЯ ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОЇ ВОЄННО-НАУКОВОЇ ДУМКИ

Аналізуються новітні форми міждержавного протистояння у висвітленні сучасної воєнної науки. Вивчаються сутнісні властивості такого типу конфліктів (війн), які у сучасному світовому термінологічному полі мають назву «асиметричних», «неконвенційних», «нетрадиційних» і таких, що особливо часто зустрічаються нині, – «гібридних».

Ключові слова: національна безпека України, сучасна військова думка, «гібридна війна».

Сучасні виклики національній безпеці України спонукають вітчизняних дослідників до вироблення концептуальних, інноваційних підходів щодо нових типів протистояння, які з'явилися після руйнування біполярного світу ще на початку 1990-х років. Стратегія національної безпеки України, яка затверджена Указом Президента України № 287/2015 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» серед чільних напрямів державної політики національної безпеки України визначає «створення ефективного сектора безпеки і оборони» нашої держави, що потребує належного наукового, інноваційного забезпечення.

Як видається, у контексті порушеної нами у доповіді проблеми першочергову увагу військово-наукових кадрів, які беруть участь у цьому поважному форумі, має привернути визначене згаданою Стратегією завдання «адекватного і гнучкого реагування на загрози, ...удосконалення державної системи стратегічного планування, створення єдиної системи моніторингу, аналізу, прогнозування та прийняття рішень у сфері національної безпеки і оборони». Йдеться про завчасне виявлення новітніх загроз безпеці України, що передбачає

Слюсаренко Андрій Віталійович, кандидат історичних наук, доцент, заступник начальника Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного з наукової роботи, м. Львів.

© Слюсаренко А.В., 2015

і своєчасний аналіз характеру сучасних війн та конфліктів, включаючи те, що нині стало популярним називати «гібридними війнами». Водночас важко позбутися відчуття, що цю дефініцію нерідко застосовують без належного розуміння, як модну «фігуру мову».

Як відомо, з кінця ХХ століття пріоритетним об'єктом уваги науковців були так звані «війни шостого покоління» («дистанційні», «неконтактні» тощо), складові яких чітко простежуються у військових кампаніях проти Іраку (1991, 1996 і 2003 рр.); на Балканах (1999 р.); в Афганістані (2001 р.), адже вищевказаний тип війн базується на інтегрованому й масованому застосуванні високоточної зброї, аерокосмічної розвідки, засобів радіоелектронної боротьби, інформаційно-психологічних операцій та кіберзброї у поєднанні із комплексом заходів щодо підриву спроможності противника чинити опір без виведення з ладу його основної збройної сили [див. докладніше: 5; 6; 7; 9; 10; 12; 18; 20; 23; 24; 28; 29; 33; 35; 36; 37; 39].

Концептуальний та методологічний інтерес сучасних дослідників становлять сутнісні властивості такого типу конфліктів (війн), які у сучасному світовому термінологічному полі мають назву «асиметричних», «неконвенційних», «нетрадиційних» і таких, що особливо часто зустрічаються нині, – «гібридних».

Сучасний світ стрімко занурюється у непередбачуваний хаос війн та конфліктів, деструктивних та дезінтеграційних процесів. У системі міжнародних відносин закінчується оформлення «глобальної критичності», здатної ставити під загрозу не тільки фундаментальні основи світобудови, але й породжувати загрози фізичному існуванню народів і людства в цілому [1].

Розроблені в США і НАТО прогнози розвитку міжнародних процесів на майбутні кілька десятиліть рясніють передбаченнями щодо зростання глобальної нестабільності, одним із факторів якої стане зростання ролі недержавних суб'єктів при зростанні їх доступу до військових та інформаційних технологій, зброї масового ураження («дифузія глобальної потужності»), а також при поширенні у світі комбінацій за участю державних і недержавних гравців.

Відповідно зростає загроза асиметричних (гібридних) війн і конфліктів [10–11].

Військові теоретики передбачають у XXI ст. їхнє поширення шляхом зростання диспропорцій світового розвитку та боротьби за планетарну гегемонію, зламу післявоєнної системи міждержавних відносин та зовнішньополітичного балансу у світі («міжнародної анархії»), хаотичності міжнародних відносин, поширення збройних конфліктів у стратегічно й ресурсно важливих регіонах світу, переваги наднаціональних органів управління над інститутом державного суверенітету, а також перетворення неурядових радикальних військово-політичних рухів [див. докладніше: 7; 19; 33] у потужний фактор світового порядку.

Військові експерти США, зіткнувшись при реалізації стратегії глобального домінування з конфліктами більш низького рівня, ніж глобальна війна, висунули Концепцію військових конфліктів різної інтенсивності. Інтерес викликають так звані «конфлікти малої інтенсивності», які, за визначенням документів воєнно-політичного керівництва США, кваліфікуються як «політико-військова конфронтація між ворогуючими державами або групами, що не доходить до рівня звичайної війни, але вища за рівень простого мирного протистояння, охоплює весь спектр дій від підривної діяльності до використання військової сили, ведеться з використанням комбінованих політичних, економічних, інформаційних і воєнних інструментів» [12; 38, с. 51–52].

Характерними складовими таких конфліктів є, передусім, підтримка державами лояльних до власної сторони партизансько-терористичних рухів або анти-партизанської боротьби, поборювання тероризму, застосування сил спеціального призначення, протидія деструктивним силам у рамках операцій з підтримки миру, інтенсивне інформаційно-психологічне протиборство за масову свідомість населення та деморалізацію (демонізацію) противника [про виключну роль інформаційно-психологічного протиборства у конфліктах сучасності див. зокрема: 25; 26; 31; 34; 38].

«Асиметричним» війнам і конфліктам притаманні такі властивості:

завдання декількох зосереджених за часом і місцем невійськових ударів з неочікуваним для противника результатом і неприйнятним для жертви збитком;

нав'язування ворогу протиборства в принципово новій системі координат;
відсутність звичної лінії фронту;
приховування політичних цілей;
застосування нових, неочікуваних засобів і форм насильства [35, с. 45].

Подальший розвиток таких поглядів закономірно призвів до того, що приблизно з початку 1990-х років на Заході розпочалася розробка стратегії «гібридних війн» як сукупності заздалегідь підготовленого державою комплексу дій военного, дипломатичного, інформаційного характеру, що спрямований на досягнення стратегічних цілей.

Власне, з теоретико-концептуального погляду, доктрина «гібридної війни» є прямим продовженням та органічною складовою пошуків систематизації та узагальнення новітніх явищ і процесів у воєнно-політичній сфері сучасного світу.

Насправді, цілком можливими є узгоджені, цілеспрямовані удари по ключових елементах безпеки країни по всій її території силами міжвидових угруповань, які управляються єдиним центром та можуть мати у своєму складі своєрідний мікс: регулярні військові частини, іррегулярні збройні формування, приватні військові компанії, цивільні структури (хакерські групи, організовані злочинні угруповання, «громадські активісти» різного профілю, тощо).

В одному із найбільш поширених на Заході тлумачень явища «гібридної війни» роз'яснюється, що цей тип протиборства являє собою «...комбінацію відкритих і таємних військових дій, провокацій й диверсій у сполученні із запереченням власної причетності до них, що ускладнює повноцінну відповідь на них». Авторитетний довідник «MilitaryBalance» за 2015 р. тлумачить «гібридну війну» як «...використання воєнних і невоєнних інструментів в інтегрованій кампанії, спрямованій на досягнення неочікуваності, захоплення ініціативи та отримання психологічних переваг, що використовують дипломатичні можливості; масштабні й блискавичні інформаційні, електронні і кібероперації; прикриття і приховування військових і розвідувальних дій, у поєднанні з економічним тиском» [30].

За вдалим визначенням дослідника Франка ван Кашпена, «...гібридна війна» – це змішування класичного типу війни з використанням нерегулярних військових формувань.

Держава, яка веде «гібридну війну», реалізує угоду з недержавними виконавцями – бойовиками, групами місцевого населення, організаціями, зв'язок із якими повністю заперечується. Ці виконавці можуть здійснювати такі речі, яких сама держава здійснювати не може... Усю брудну роботу можна перекласти на плечі недержавних формувань».

Водночас ми погоджуємося з тими сучасними дослідниками, які застерігають від абсолютизації або перебільшення новітності «гібридної війни», або перетворення її у суто пропагандистський штамп як стійку одиницю інформації для масової свідомості. Справді, застосування нестандартних тактичних прийомів, підриг противника зсередини невоєнними засобами, впровадження дезінформації противника тощо становить важливий елемент воєнного мистецтва упродовж тисячоліть існування війн та регулярних армій. Досить згадати своєрідну кодифікацію правил про «війну як мистецтво оман» Сун Цзи та інших давньокитайських воєнних теоретиків і практиків [16; 22, с. 13–59].

На думку директора Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, академіка НАН України В. Горбуліна, «кожний конкретний елемент цієї «гібридної війни» не новий по суті та використовувався майже в усіх війнах минулого, однак унікальними є узгодженість і взаємозв'язок цих елементів, динамічність та гнучкість їх застосування, а також зростання ваги інформаційного чинника. Причому інформаційний чинник в окремих випадках стає самостійним складником і виявляється не менш важливим, ніж військовий». Автор наводить усталені у модерній світовій воєнно-політичній думці визначення цього новітнього типу конфліктних відносин як «неконвенційна війна» (*unconventionalwarfare*), «нерегулярна війна» (*irregularwarfare*) чи «змішана війна» (*compoundwarfare*), або ж спонсоровані державою «гібридні війни» (*State-SponsoredHybrid*). В усіх них вказується на «розмивання» обрисів військового конфлікту та залучення до нього невійськових засобів, які у звичному стані не мають прямого відношення до класичного військового протистояння» [14].

У цілому дії, що вважають рисами «гібридної війни», багато в чому є традиційними (стандартними) рисами, елементами збройного конфлікту або протистояння держав.

Серед них – економічний тиск і санкції, інформаційна підготовка, політичне оформлення протиборчих сторін, методи таємної війни та робота спецслужб тощо. Отже, в основі сутності «гібридних війн» – широкий спектр конфронтаційних дій, до яких вдаються у рамках гнучкої стратегії з довгостроковими цілями, основаної на комплексному застосуванні дипломатичних, інформаційних, воєнних та економічних засобів для дестабілізації противника.

Натомість, складається враження, що сутність «гібридності» військового конфлікту на Сході України у висвітленні ЗМІ або представників політизованих, непрофесійних середовищ передусім має пропагандистсько-викривальний характер і має на увазі звинувачення на адресу Російської Федерації у запереченні нею військово-технічної та іншої допомоги самопроголошених ЛНР та ДНР (що у блогосфері отримало назву «военторгу» або «північного вітру»). Щодо подій навколо Криму та на Сході України, поняття «гібридності» взагалі нерідко зводиться до «...комбінації значною мірою відкритих політичних та частково прилюдних дипломатичних кроків з одночасним глибоким приховуванням військових дій у поєднанні із запереченням власної причетності до останніх, що значною мірою ускладнює або взагалі виключає повноцінну військову відповідь на них» [15; 17].

Стратегії «гібридних війн» та рекомендації з протистояння нетрадиційним загрозам в останні роки інтенсивно розробляються в США та їхніми союзниками по НАТО, причому йдеться про внесення відповідних змін не тільки в організацію та функціонування збройних сил, але у широкому розумінні державного і громадянського секторів.

Важливо підкреслити, що проблеми сутності й ведення «гібридної війни» та протистояння їй загрозам розглядаються у низці офіційних документів армії США, зокрема, у «Білій книзі» Командування спеціальних операцій Сухопутних військ США під назвою «Протидія нетрадиційній війні» та в Оперативній Концепції армії США «Перемогти у складному світі». Визначення «гібридні загрози» включені в останні три чотирирічні американські офіційні огляди з проблем оборони – 2006, 2010 і 2014 років. При цьому базове поняття «гібридні загрози» включає широкий діапазон несприятливих факторів і ворожих намірів, передусім: кібервійна, вірогідність асиметричних конфліктів низької

інтенсивності, глобальний тероризм, піратство, незаконна міграція, корупція, етнічні і релігійні конфлікти, безпека ресурсів, демографічні виклики, транснаціональна організована злочинність, проблеми глобалізації й поширення зброї масового знищення.

Відповідно, можна говорити про впровадження цих концептуальних міркувань у доктринальних документах США та партнерів по НАТО. Отже, йдеться про прояви «гібридності» щодо характеристики періоду визрівання конфлікту, виявлення її проявів у стратегії і тактиці противника, і надалі – у визначенні структури власних сил і засобів адекватного протистояння в нетрадиційному конфлікті.

Те ж саме стосується колективних документів Північноатлантичного альянсу. В концепції НАТО – «NATO's Bi-Strategic Command Capstone Concept» (2010 р.) гібридні загрози визначаються як такі, що створюються противником, здатним одночасно інтегровано використовувати традиційні та нетрадиційні засоби для досягнення власних цілей. У п. 13 Підсумкової декларації саміту НАТО (Шотландія, вересень 2014 р.) уперше на високому рівні йшлося про необхідність готувати блок до участі у війнах нового типу – «гібридних війнах» («hybrid warfare»). Під такими війнами пропонувалося розуміти проведення широкого спектра прямих бойових дій і таємних операцій, що здійснюються за єдиним планом збройними силами, партизанськими та іншими іррегулярними формуваннями за участю різноманітних цивільних компонентів.

Згаданий документ наголошує на важливості налагодження тісної координації між міністерствами внутрішніх справ, залучення сил поліції та жандармерії для відвернення нетрадиційних загроз, пов'язаних з пропагандистськими кампаніями, кібератаками та сепаратистськими рухами. Проведення навчань для відпрацювання спільних дій у війнах такого типу міститься в числі пріоритетів Альянсу. Зокрема, у Латвії для підготовки й координації таких навчань створений спеціальний центр – «Strategic Communications Centre of Excellence».

У документах США і НАТО зазначається, що за провідної ролі збройних сил для успішного протистояння в «гібридних війнах» доцільно об'єднати зусилля урядових

структур, армії, спецслужб в межах «...всеохоплюючої між-відомчої, міжурядової і міжнародної стратегії» і максимально ефективно використовувати методи політичного, економічного, воєнного й психологічного тиску. Констатується, що «гібридна війна» є комбінацією звичайних, нерегулярних і асиметричних засобів в поєднанні з постійними маніпуляціями політичними та ідеологічними розбіжностями [2–4].

До того ж відбувається безпосередня підготовка Альянсу до війн нового типу – ухвалено рішення про формування у складі Сил першочергового застосування загальновійськових Сил швидкого розгортання (СШР) «VeryHighReadinessJointTaskForce», які перебуватимуть у стані 48-годинної готовності до дій (у складі компоненти від сухопутних військ, авіації, флоту та ССО). Завдяки комплексному складу СШР можуть застосовуватися для боротьби з іррегулярними формуваннями на власній території, а також розгортати наступальні дії на території противника за рахунок створення іррегулярних мережевих структур.

За словами колишнього міністра оборони США Чака Хейгела, у наші часи доступ до руйнівних технологій та потужних озброєнь мають не тільки держави, але і «недержавні об'єкти». «Примара так званої гібридної війни», – зауважив экс-глава Пентагону, – «...стає все реальніше, відколи наші противники застосовують тактику повстанців, використовуючи при цьому високо-обладнані збройні сили та складні технології... Ми також повинні мати справу з ревізіоністською Росією, її сучасною та боездатною армією» [3; 4].

Отже, під терміном «гібридна війна» військово-теоретична думка США визначає неоголошені, таємні військові дії, протягом яких воююча сторона атакує державні структури або регулярну армію противника за допомогою місцевих, заколотників, повстанців-сепаратистів. При цьому антиурядові сили підтримуються з-за кордону фінансами, озброєнням, отримують сприяння від певних внутрішніх сил – олігархату, організованої злочинності, націоналістичних та інших ідейно мотивованих формувань.

Окремі автори вважають, що автором концепції «гібридних війн» [13] виступив Френк Хоффман, колишній офіцер морської піхоти, а нині – науковий співробітник Міністерства оборони США, автор монографії «Конфлікт у ХХІ столітті. Поява гібридної війни» (2007 р.) Він вважається відомим

теоретиком у сфері збройних конфліктів та воєнно-політичної стратегії, думку якого враховують у керівних колах США та країн НАТО. Проте, на нашу думку, авторство теорії «гібридних війн» навряд чи можливо однозначно персоніфікувати – аналогічні воєнно-теоретичні новації, як правило, є продуктом колективної роботи західних аналітико-дослідницьких центрів, тісна інтегрованість яких у систему розробки та впровадження інноваційних доктрин у політичну практику становить одну із головних причин потужності євроатлантичного світу. До того ж, як зазначалося вище, сама теорія «гібридних війн» з'явилася у загальному контексті наукових пошуків (осмислення) нових світових явищ, спадщини війн і конфліктів нового типу і лежить в площині аналізу асиметричних конфліктів, вивченням яких обтяжені значні інтелектуальні сили всього світу [34].

Сутність «гібридної загрози» згаданий дослідник вбачає в одночасному й скоординованому застосуванні противником звичайних озброєнь, нерегулярної тактики, терористичних методів та порушень права війни у зоні бойових дій для досягнення своїх політичних цілей. Ф. Хоффман вважає, що конфлікти будуть «мульти модалними» (такими, що ведуться різними способами) та багатоваріантними. Для них буде властиве сполучення традиційних та нерегулярних тактичних моделей, децентралізація планування та проведення, участь недержавних суб'єктів із застосуванням новітніх технології деструктивної діяльності (включаючи тероризм, кримінальне насильство, транснаціональні наркомафії).

Своє тлумачення «гібридних війн» пропонує Майкл Айшервуд в монографії «Повітряна міць для гібридної війни» (Інститут Мітчела Асоціації ВПС США, 2009 р.): ця війна стирає розбіжності між суто конвенційною та типово нерегулярною війною. М. Айшервуд наголошує на тому, що непростий характер «гібридних війн» вимагатиме від військового керівництва та державних діячів нового «відчуття бойового простору», «гібридний противник» може розчинятися серед цивільного населення, діяти з позицій «електронних схованок» у глобальному телекомунікаційному просторі. Того ж 2009 р. генерал морської піхоти США Джеймс Маттіс зазначав про наявність «гібридних ворогів», для протистояння яким необхідно створити «гібридні збройні сили» в США [3; 4].

Загалом у світі тривають дискусії навколо термінологічної бази та розуміння сутності «гібридних війн». Також висловлюється думка, що визначення «гібридна війна» поки ще «не є операційним поняттям, оскільки відсутнє однозначно узгоджене розуміння по основних показниках, що розкривають її конкретику, дозволяють її прогнозувати і планувати протидію» [3].

Отже, аналіз сучасних науково-практичних поглядів на сутність «гібридних війн» (як новітньої форми неконвенційного, асиметричного протистояння) наголошує на її багатовимірному характері, що вбирає до себе власне військовий, політичний, інформаційний, економічний та соціокультурний виміри. Водночас для ГВ властиве сполучення комплексу заходів військового та невійськового впливу на противника у реальному часопросторовому вимірі.

Найбільш усталеними в науково-практичних міркуваннях сучасних дослідників є такі риси «гібридних війн»:

«гібридна війна» виступає різновидом асиметричних дій, інтегрує військові та невійськові інструменти протистояння та охоплює театр прямого конфлікту, тилову зону, простір міждержавних взаємовідносин;

для неї притаманні інноваційні технології та засоби мобілізації (кібервійна, інформаційно-комунікаційні технології), хоча і не є обов'язковою розробка нових видів летальної зброї;

важливими суб'єктами протиборства виступають мережеві та поліцентричні форми (структури);

вона включає комплекс дій дипломатичного, воєнного, інформаційного, економічного, екологічного характеру тощо;

надзвичайно широким є комплекс «гібридних загроз»: традиційні воєнні, партизансько-терористичні, інформаційно-психологічні та інші високотехнологічні (наприклад, дії в енергетичній сфері, кібератаки, «кліматична зброя» тощо);

у «гібридних війнах» зростає роль сил спеціальних операцій, партизансько-повстанських, терористичних, інших недержавних формувань, включаючи транснаціональну злочинність.

Стратегія національної безпеки України спрямовує нас на «підтримку перспективних, практично спрямованих наукових досліджень у сфері національної безпеки і оборони», що віднесено до числі основних задач з підвищення

обороздатності держави. Відтак, вкрай актуальним буде визначення науково-дослідних пріоритетів в інтересах зміцнення обороноздатності України, які обумовлені поширенням гібридного типу протистоянь у сучасному світі. До їх числа, на нашу думку, можна віднести такі:

неупереджений конфліктологічний аналіз сучасної системи міжнародних відносин, вивчення й класифікація конфліктів та інших вогнищ небезпеки, передовсім таких, які виникли або можуть вибухнути у геополітичній близькості до України;

теоретичне та науково-практичне вивчення т.зв. мережево-центричних структур (зокрема, новітніх видів транснаціональних терористичних та екстремістських формувань);

вивчення стратегії і тактики іноземних держав, їх спецслужб, спрямованих на інспірування та ведення «гібридних війн»;

дослідження всього спектра проблем, пов'язаних із інформаційно-психологічним протиборством та кібервійною;

аналіз концептуальних засад і тактики проведення комплексних інформаційно-політико-військових операцій із дестабілізації державного ладу суверенних держав (інспірація «ненасильницького опору», іредентистських, сепаратистських рухів, організованих злочинних угруповань тощо), зокрема, особливостей застосування т.зв. «неурядових організацій»;

дослідження деструктивних невійськових, «непрямих» дій політичного, інформаційного, економічного характеру, їх можливих комбінацій у сполученні із відвертою заколотницькою діяльністю та застосуванням військової сили.

1. *Балуевский Ю.* Глобализация и военное дело / Ю. Балуевский, М. Хамзатов // Независимое военное обозрение. – 2014. – 8 августа.
2. *Бартош А.* Цель и механизмы модели управляемого хаоса / А. Бартош // Независимое военное обозрение. – 2013. – 27 сентября.
3. *Бартош А.* Разрушительный тандем / А. Бартош // Независимое военное обозрение. – 2015. – 24 июля.
4. *Бартош А.* Гибридные войны будущего – прогнозирование и планирование / А. Бартош // Независимое военное обозрение. – 2014. – 19 декабря.
5. *Валецкий О.В.* Новая стратегия США и НАТО в войнах в Югославии, Ираке, Афганистане и ее влияние на развитие зарубежных систем вооружения и боеприпасов / О.В. Валецкий. – М.: Арктика 4Д, 2008. – 344 с.

6. Військово-політичний, стратегічний, оперативний і тактичний зміст локальних війн і збройних конфліктів. – К.: НАОУ, 2001. – 346 с.
7. *Веденєв Д.В., Биструхін Г.С.* Війна в кам'яних джунглях. Міська партизанська війна як феномен збройної боротьби та спеціальної діяльності. 1945-2005 рр.: монографія. – К.: Генеза, 2006. – 512 с.
8. «Война управляемого хаоса»: Матералы круглого стола // Независимое военное обозрение. – 2014. – 24 октября. – Часть 1.
9. Военное мистецтво в локальних війнах 90-х років ХХ – початку ХХІ століття: навчальний посібник. – К.: НАОУ, 2004. – 244 с.
10. *Воробьев И.Н.* Какие войны грозят нам в будущем / И.Н. Воробьев // Военная мысль. – 1997. – № 2. – С. 22–32.
11. *Воробьев И.Н.* Стратегия непрямых действий в новом облике / И.Н. Воробьев, В.А. Кисилев // Военная мысль. – 2006. – № 9. – С. 2–11.
12. *Галака О.* Основи тенденції розвитку та ймовірні форми воєн та збройних конфліктів майбутнього / О. Галака, О. Ільяшов, Ю. Павлюк // Наука і оборона. – 2007. – № 4. – С. 10–15.
13. Гибридная война. Об истоках концепции. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://warfiles.ru/show-82146-gibridnaya-voyna-ob-istokah-koncepcii.html>
14. *Горбулін В.* «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / В. Горбулін // Дзеркало тижня. – 2015. – 23 січня.
15. *Гулай В.В.* Розгортання «гібридної війни» Російської Федерації в умовах системної кризи державної організації України: інформаційно-комунікативні аспекти / В.В. Гулай // Україна в системі змін парадигми світопорядку ХХ–ХХІ століть. – К.: Ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – С. 5–19.
16. *Зенгер Харро фон* Стратегемы. О китайском искусстве жить и выживать. – М: Эксмо, 2004. – В 2 т.
17. *Зуев В.* «Зеленые человечки» на гибридной войне / В. Зуев // Независимое военное обозрение. – 2015. – 3 апреля.
18. *Котти Э.* Война в Ираке: нерешенные противоречия и вызовы / Э. Котти // Ежегодник СИПРИ. Вооружения, разоружение и международная безопасность. 2004. – М.: Наука, 2005.
19. *Костенко Г.Ф.* Проблема боротьби з партизансько-терористичними (неконституційними) формуваннями / Г.Ф. Костенко // Труды Академії (Національна академія оборони України). – 2002. – № 37. – С. 49–50.
20. *Круглов В.В.* О тенденциях развития современной вооруженной борьбы / В.В. Круглов, М.Н. Сосновский // Военная мысль. – 1998. – № 2. – С. 39–45.

21. *Лисичкин В.А.* Третья мировая информационно-психологическая война / В.А. Лисичкин, Л.А. Шелепин – М., 1998. – 180 с.
22. *Лобов В.Н.* Военная хитрость / В.Н. Лобов. – М.: Московское военно-историческое общество; Логос, 2001. – 472 с.
23. *Манчигинський О.* У болотах Месопотамії / О. Манчигинський // Політика і час. – 2004. – № 8. – С. 27–31.
24. *Мухин В.* Победить, не вступая в бой / В. Мухин // Независимое военное обозрение. – 2014. – 21 ноября.
25. *Мухин В.* Ставка на информационный спецназ / В. Мухин // Независимое военное обозрение. – 2015. – 15 апреля.
26. *Павловська С.* Інформаційно-психологічний вплив як фактор досягнення мети в ході воєнних дій / С. Павловська // Воєнна історія. – 2008. – № 5. – С. 126–136.
27. *Панов М.* Военные конфликты / М. Панов, В. Маневич // Зарубежное военное обозрение. – 2008. – № 1.– С. 3–15; № 2. – С. 3–13.
28. *Попов И.* Матрица войн современной эпохи / И. Попов // Независимое военное обозрение. – 2013. – 23 марта.
29. *Попов И.* Военные конфликты: взгляд за горизонт. Технологическая революция в «традиционной» войне / И. Попов // Независимое военное обозрение. – 2013. – 4 grudnia.
30. *Пухов Р.* Миф о «гибридной войне» / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://nvo.ng.ru/realty/2015-05-29/1_war.html
31. *Рунак І.С., Телелим В.М.* Розвиток форм і способів ведення інформаційної боротьби на сучасному етапі // Наука і оборона. – 2000. – № 2. – С. 18–23.
32. *Сетецентричные войны. Новая теория войны* / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://voicesevas.ru/news/analytics/1640-setecentrichnye-voyny-novaya-teoriya-voyny.html>
33. *Сиротинин Е.* Партизанско-террористические войны в эпоху ядерного сдерживания / Е. Сиротинин, Ю. Крилицкий // Независимое военное обозрение. – 2010. – 4 июня.
34. *Сищук О.А.* Інформаційно-психологічний компонент «гібридної війни» / О.А. Сищук // Україна в системі змін парадигми світопорядку ХХ–ХХІ століть. – К.: Унт ім. Б. Грінченка, 2015. – С. 147–150.
35. *Слипченко В.И.* Войны шестого поколения: оружие и военное искусство будущего / В.И. Слипченко. – М.: Вече, 2002. – 384 с.
36. *Слюсаренко А.В.* Розвиток форм і способів збройної боротьби у війнах у зоні Перської затоки у 90-х роках ХХ ст. – початку ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 20.02.22 «Військова історія» / А.В. Слюсаренко – К.: НАОУ, 2005.
37. *Требин М.* Войны XXI века / М. Требин. – М.: АСТ; Минск: Харвест, 2005. – 568 с.

38. Храмчихин А. Информация как оружие. Традиционные средства ведения войны уступают место средствам и технологиям манипулирования сознанием / А. Храмчихин // Независимое военное обозрение. – 2015. – 13 февраля.
39. Черкасский І.Б. Уроки застосування угруповання коаліційних сил США та Великобританії проти Іраку в операції «Шок і трепет» / І.Б. Черкасський, О.П. Дузь-Крятченко // Труды Академії. – 2003. – № 47.

Надійшла до редколегії 12.10.2015 р.

Рецензент: *Л.Ю. Питльована*, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри світової історії нового і новітнього часу, Український католицький університет, м. Львів

Слюсаренко А.В.

НОВЕЙШИЕ ФОРМЫ МЕЖДУГОСУДАРСТВЕННОГО ПРОТИВОСТОЯНИЯ КАК ПРЕДМЕТ ИССЛЕДОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ВОЕННО-НАУЧНОЙ МЫСЛИ

Анализируются новейшие формы межгосударственного противостояния в освещении современной военной науки. Изучается сущность и особенности такого типа конфликтов (войн), которые в современном мировом терминологическом поле носят названия «асимметричных», «нетрадиционных» и таких, которые ныне встречаются наиболее часто – «гибридных».

Ключевые слова: национальная безопасность Украины, современная военная мысль, «гибридная война».

Slyusarenko A.

NEW FORMS OF INTERSTATE CONFRONTATION AS A SUBJECT OF RESEARCH MODERN MILITARY-SCIENTIFIC THOUGHT

Analyzes new forms of interstate conflict in the light of modern military science. We study the nature and characteristics of this type of conflict (wars), which in the modern world of terminology field are called «asymmetrical», «non-traditional», and those that are most common nowadays – «hybrid».

Key words: national security of Ukraine, modern military thought, hybrid warfare.